

Микола Кугутяк, Василь Дебенко, Олександр Марущенко

**ПРОФЕСОР ПЕТРО СТЕПАНОВИЧ ФЕДОРЧАК:
80-річчя ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТА 50 РОКІВ САМОВІДДАНОЇ НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРИКАРПАТЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Прикарпатська земля виростила не одну плеяду талановитих науковців. Серед них і доктор історичних наук, професор кафедри історії слов'ян, почесний професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслужений працівник освіти України П.С.Федорчак. Він став учителем для багатьох провідних учених-істориків України.

Дивлячись наскільки жвавою людиною, цікавим співрозмовником та емоційним лектором є Петро Степанович Федорчак, важко повірити, що цього року він відзначає 80-річний ювілей. Його внутрішня енергія зачаровує, а життєвий і науковий шлях є взірцем мужності, цілеспрямованості та неймовірної працездатності.

У бурхливі 90-ті роки ХХ ст., коли піддавалися переоцінці методологічні засади історичної науки та формувалися підвалини новітньої української історіографії, незмінними залишалися професійні якості науковця. На своїх лекціях Петро Степанович любив повторювати крилатий вислів: «Історію творять люди, а пишуть про неї історики». Він завжди наголошував, що історик повинен бути незаангажованим у вивченні подій і явищ, точним у викладі фактів, об'єктивним в аналізі й інтерпретації документів. Свій високий професійний рівень і великі знання професор П.С.Федорчак присвятив вихованню в молоді любові до рідної землі, збереженню національних традицій, плеканню загальнолюдських цінностей.

Народився Петро Степанович Федорчак 22 серпня 1933 року у с. Росохачі Коломийського повіту Станіславського воєводства в незаможній селянській сім'ї. Його батьки користувалися великою пошаною в сільській громаді за свою любов до праці та рідної землі. Згодом ця родинна традиція стане відмінною рисою характеру Петра Степановича. Перші знання він здобув у Росохацькій семирічній школі, де навчався в 1940–1947 роках. Як пригадає ювіляр, навчання йому довелося поєднувати з працею на полі, оскільки його батька було мобілізовано для роботи на Урал, а мати залишилася з трьома малолітніми дітьми.

Але потяг до знань допоміг долати труднощі. У 1947 році П.Федорчак вступив у Коломийське педагогічне училище. І тут довелося одночасно заробляти на їжу й одяг. В училищі він захоплювався педагогами Костянтином Данкевичем, Оленою Голодненко, Іваном Бородіним, Миколою Бездітком, які не лише майстерно викладали навчальні предмети, а й уміло прищеплювали любов до професії вчителя. Під їхнім впливом Петро Степанович пов'язав усе своє подальше життя з освітою.

У 1951 році Петро Федорчак став студентом історичного відділу історико-філологічного факультету Івано-Франківського (колишнього Станіславського) педагогічного інституту. Тут він прослухав нормативні й спеціальні навчальні курси тодішніх провідних викладачів, зокрема доцентів І.К.Васюти, П.М.Денисовця, П.Т.Рущенка, Ю.І.Патлажана та інших, у майбутньому відомих докторів наук і професорів. Вони ж допомогли йому набути навиків науковця-дослідника. В інституті він брав активну участь у студентських наукових гуртках і семінарах, виступав з доповідями та повідомленнями на конференціях, готував перші наукові праці. І результат не забарився: Петро Федорчак переміг на Республіканському конкурсі студентських наукових робіт. Він активно займався спортом, який став його постійним супутником у житті.

У 1955 р. П.С.Федорчак закінчив навчання в інституті, одержавши диплом з відзнакою. У наступні роки він перебував на виборчій громадській роботі, одночасно ви-

кладав історію й географію в середніх школах Станіслава, був першим заступником голови обласного товариства “Знання” і першим заступником голови обласної федерації спорту.

У 1960–1963 рр. Петро Федорчак навчався в аспірантурі Київського державного університету ім. Тараса Шевченка, де достроково захистив кандидатську дисертацію з історії західних областей України.

У 1963 році Петро Степанович обійняв посаду старшого викладача Івано-Франківського державного педагогічного інституту. У 1966 р. йому присвоєно вчене звання доцента. В інституті П.С.Федорчак викладав історичні дисципліни, а в 1972 році очолив кафедру. За його ініціативою та підтримкою викладачі урізноманітнювали форми й методи навчально-виховного процесу, уперше на Прикарпатті застосовували сучасні технічні засоби навчання. Набутий у цьому кафедрою досвід Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти УРСР рекомендувало для використання в інших вищих навчальних закладах.

П.С.Федорчак навчально-методичну роботу пов’язав з науковими дослідженнями. Він був співавтором і членом редакційної колегії тому “Історія міст і сіл Української РСР. Івано-Франківська область”, автором та співавтором низки монографій і статей. П.С.Федорчак у 1977 році першим з випускників історичного факультету захистив докторську дисертацію з історії України, а в 1978 році йому було присвоєно наукове звання професора.

У 1982 році Петро Степанович став проректором з наукової роботи. Енергійно й самовіддано працюючи на цій посаді до 1993 року, він докладав великих зусиль щодо напряму організації й координації наукових досліджень факультетів і кафедр інституту, створення аспірантури, був ініціатором проведення багатьох наукових конференцій, симпозіумів та семінарів, сприяв виникненню Науково-технічної ради інституту й спрямовував її діяльність на здійснення нових наукових програм і виконання держбюджетної тематики.

У створеному в 1992 році на базі педагогічного інституту Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника П.С.Федорчак, продовжуючи обіймати посаду проректора з наукової роботи, наполегливо домагався вдосконалення наукової діяльності колективу згідно з університетськими вимогами.

У 1993 році вчена рада університету обрала професора П.С.Федорчака завідувачем новоствореної кафедри історії слов’ян. Очоливши кафедру, він, передусім, побував у Київському, Львівському та Чернівецькому університетах, вивчав досвід організації слов’янознавчої освіти, зокрема, викладання нормативних і спеціальних дисциплін, проведення навчально-методичної, науково-дослідної та виховної роботи. Це допомогло викладачам розробити програму й робочі плани нормативних курсів “Історія зарубіжних слов’ян”, врахувати в цьому досягнення сучасної історичної науки. Здійснюючи творчий підхід до висвітлення історії, викладачі зосередили увагу на відображенні в лекціях і на семінарах докорінних змін у політичному та соціально-економічному житті слов’янських країн, які відбулися на зламі ХХ і ХХІ століть.

На створеному за ініціативою П.С.Федорчака науково-методичному семінарі викладачі кафедри виступали з доповідями на актуальну слов’янознавчу тематику, обговорювали сучасні форми й методи читання лекцій і проведення семінарських занять, колоквиумів, ділилися власним досвідом організації та ведення навчального процесу, у т. ч. удосконалення системи діагностики знань студентів, застосування модульно-рейтингової системи їх оцінювання тощо. П.С.Федорчак також спрямував колектив кафедри на розробку спеціальних курсів і спецсемінарів із джерелознавства й історіографії зарубіжних слов’ян, розвитку слов’янознавства в Східній Європі, міжслов’янських етнополітичних і культурних взаємин, міжнародного становища та зовнішньої політики слов’янських держав у ХХ ст. На його пропозицію створено кабінет історії

слов'ян, де майбутні спеціалісти поповнюють свої знання з історії кожної слов'янської країни і який став центром навчально-методичної роботи кафедри.

Тривалий час, плідно працюючи на освітянській ниві, П.С.Федорчак приділяє велику увагу підготовці студентів до роботи в школі, щорічно здійснює керівництво педагогічною практикою майбутніх фахівців, сприяє їм у методичному забезпеченні уроків. Разом з колегами по кафедрі він допоміг тисячам студентів стати вчителями історії, багато з них очолили школи, ліцеї, гімназії та інші освітянські установи. Випускники університету під час зустрічей з викладачами-істориками неодноразово висловлювали подяку Петрові Степановичу за передані їм знання, педагогічний досвід і спрямування їх на правильний життєвий шлях.

В університеті урізноманітнілася та диверсифікувалася наукова діяльність професора П.С.Федорчака. Ним здійснено низку нових цікавих досліджень з теоретичних проблем слов'янознавства, українсько-польських відносин, історичного краєзнавства, удосконалено науково-методичне забезпечення навчального процесу, а також підготовлено декілька нових навчальних посібників і підручників. У монографіях і статтях він із сучасних позицій характеризував державотворчі процеси в зарубіжних слов'янських країнах й особливості їхнього політичного, соціально-економічного, культурного розвитку та зовнішньої політики.

У 1995 році за безпосередньою участю та редакцією професора П.С.Федорчака колектив кафедри історії слов'ян опублікував посібник “Історія Польщі”, у якому висвітлено найважливіші проблеми розвитку цієї країни від найдавніших часів до сьогодення.

У 1999 році за його редакцією вперше в Україні опубліковано рекомендовану Міністерством освіти України як навчальний посібник для студентів історичних спеціальностей “Коротку історію Чехії і Словаччини”. У ній на багатому фактичному матеріалі проаналізовані державотворчі процеси в Чехословаччині в період між Першою та Другою світовими війнами, розкриті негативний вплив тоталітаризму на цю країну, закономірності “оксамитової революції”, міжнаціональні протиріччя в період існування Чеської та Словацької республік. З різних проблем історії Чехії та Словаччини професор П.С.Федорчак також опублікував ряд статей.

В інших працях учений відобразив вплив розпаду Австро-Угорської імперії та краху російського царизму на створення слов'янських держав. Характеризуючи значення Західно-Української Народної Республіки для активізації державотворчих процесів у сусідніх країнах, П.С.Федорчак довів, що ЗУНР урахувала у своїй внутрішній і зовнішній політиці і європейський досвід.

Вагомим науковим доробком П.С.Федорчака є дослідження складних і суперечливих українсько-польських взаємин. У 1997 році за його редакцією опубліковано збірник, у якому вміщено понад 100 доповідей українських і польських учених, проголошених на Міжнародній науковій конференції “Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.” У ньому П.С.Федорчак відобразив, зокрема, національну політику Другої Речі Посполитої та сучасні українсько-польські взаємини. У декількох статтях, аналізуючи депортацію українців з Польщі в Україну та поляків з України до Польщі в 1944–1946 роках, він підтвердив, що ця так звана добровільна акція перетворилася в життєву трагедію двох сусідніх народів.

Водночас професор П.С.Федорчак опублікував низку статей про українсько-польське співробітництво в галузі освіти, науки й культури в 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст., у яких довів, що співпраця українського та польського народів у цій галузі зближує й збагачує їхню культури. Це ж засвідчили й автори монографії “З історії українсько-польських відносин другої половини ХІХ – початку ХХІ ст.”, виданої у 2011 році під керівництвом, у співавторстві й за редакцією П.С.Федорчака.

У науковому доробку вченого важливе місце посідає й краєзнавча тематика. На значному фактичному матеріалі він досліджує діяльність вищих навчальних закладів Іва-

но-Франківська щодо вдосконалення підготовки спеціалістів, формування інтелектуального потенціалу нашого краю й незалежної України в цілому. За його активною участю, співавторством та редагуванням опубліковані монографії з історії Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені Василя Стефаника й Інституту історії та політології Прикарпатського національного університету, у яких відображено педагогічну, наукову й громадську діяльність їхніх колективів і вагомий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів. У книзі “Мій рідний край – Прикарпаття” він відобразив економічний, соціальний та культурний розвиток нашого регіону.

У 2006 році П.С.Федорчак видав монографію “Новітня історія Польщі ХХ ст.” Усього вчений опублікував близько 160 наукових праць і завершує монографію з новітньої історії Чехії й Словаччини.

П.С.Федорчак докладає зусилля щодо організації представницьких наукових конференцій і форумів. У 1996 році за його активним сприянням ректорат Прикарпатського університету й Івано-Франківська обласна державна адміністрація провели Міжнародну наукову конференцію “Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.”, у якій взяли участь понад сто науковців України та Республіки Польща. Вони проаналізували різні аспекти українсько-польських взаємин, розкрили причини протистояння між двома народами, що мали місце в минулому, зокрема, у 30–40 рр. ХХ століття.

У 2002 році професор П.С.Федорчак ініціював проведення в Прикарпатському університеті круглого столу “Акція Вісла”. Його учасники обговорили причини й наслідки цієї трагічної події та її висвітлення й оцінку в сучасній українській та польській історіографіях.

П.С.Федорчак – активний учасник міжнародних, всеукраїнських, регіональних та міжвузівських наукових конференцій. У 2000 році він виголосив доповідь з історії слов’янських народів на представницькому форумі – Міжнародному конгресі “Українська історична наука на порозі ХХІ ст.” Професор Петро Федорчак бере участь у щорічних українсько-польських наукових конференціях.

Значну увагу П.С.Федорчак приділяє підготовці істориків-науковців. Він ініціював створення на кафедрі історії слов’ян аспірантури. Під його керівництвом підготували й захистили дисертації зі слов’янознавчих проблем Володимир Комар, Василь Дебенко, Микола Вітенко, Ірина Місюра, Ярослав Штанько, Олег Бориняк. Він також допомагає в написанні дисертацій пошукувачам з інших міст і регіонів України, неодноразово виступав офіційним опонентом на захистах докторських і кандидатських дисертацій в університетах Дніпропетровська, Києва, Львова.

П.С.Федорчак за розробленою програмою в науковому семінарі знайомить студентів з організацією наукової діяльності, методикою написання курсових, бакалаврських, дипломних і магістерських праць, наукових статей і рефератів, передає студентам багатий особистий досвід ведення наукових досліджень, роботи з архівними й історіографічними джерелами. Він прищеплює їм навички дослідження політичного, соціально-економічного становища й зовнішньої політики слов’янських країн, міжслов’янських етнополітичних і культурних зв’язків. На семінарах зі спеціалізації викладає спецкурси з міжнародного становища та зовнішньої політики зарубіжних слов’янських країн. У магістратурі Петро Степанович читає лекції та проводить семінари з історії державотворчих процесів у слов’янському світі. Під його керівництвом десятки студентів успішно захистили магістерські й дипломні роботи.

П.С.Федорчак докладає значні зусилля для встановлення творчих зв’язків з ученими вищих навчальних закладів Івано-Франківська, інших міст України та зарубіжжя. Ним ініційовані науково-теоретичні засідання “круглого столу” за участю науковців вищих навчальних закладів Прикарпаття, на яких обговорювалися важливі проблеми соціально-економічного й громадсько-політичного розвитку краю. Він сприяв запрошенню викладати спецкурси прикарпатським студентам українськими та зарубіжними

вченими. Це допомогло колективу кафедри історії слов'ян використати у своїй діяльності кращий досвід викладання історичних дисциплін.

Прекрасними рисами характеру Петра Степановича є його доброзичливість, щирість, бажання і готовність завжди прийти на допомогу людям у вирішенні життєвих і професійних проблем. Він, зокрема, допоміг у визначенні наукового шляху відомому тепер ученому, докторові історичних наук, академіку АН Вищої школи, заслуженому професорові Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка Я.С.Калакурі, колишньому однокурсникові, а згодом доктору історичних наук, професорові, завідувачу кафедри Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича В.М.Холєвчуку.

Серед учнів і вихованців Петра Степановича є нинішні ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника доктор політичних наук, професор Ігор Цепенда, директор Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету доктор історичних наук, доктор філософії, професор Микола Кугутяк, директор Інституту туризму Прикарпатського національного університету доктор історичних наук, професор Володимир Великочий, завідувач кафедри історії слов'ян, доктор історичних наук, професор Володимир Комар. З колишніх студентів – учнів професора П.С.Федорчака слід назвати докторів історичних наук, професорів Миколу Литвина, Миколу Вегеша, Максима Гона, Петра Сіреджука, Олега Жерноклеєва, Ігоря Пилипівка, Ігоря Соляра, докторів політичних наук, професорів Сергія Дерев'янка й Михайла Нагорняка, доцентів Олександра Марущенка, Ігоря Райківського та інших.

Плідна науково-педагогічна діяльність Петра Степановича відзначена високими освітянськими нагородами – званнями “Відмінник народної освіти” (1977 р.), “Відмінник освіти України” (2000 р.), медалями “За трудову доблесть” (1981 р.), “Ветеран праці”. У 1990 році йому було присвоєно почесне звання “Заслужений працівник народної освіти Української РСР”. З 2007 року він є почесним професором Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Уже п'ятдесят років П.С.Федорчак незмінно трудиться в Прикарпатському університеті, користуючись авторитетом серед викладачів, студентів й аспірантів, маючи значний педагогічний і науковий досвід. Важко переоцінити внесок почесного професора Прикарпатського університету П.С.Федорчака, справжнього галицького інтелігента, у становлення та розвиток вищої освіти й науки на Прикарпатті. Освітянська та наукова нива стала сенсом буття Петра Степановича, його покликанням.

Професор П.С.Федорчак і нині гідно виконує обов'язки, пов'язані з науковою та викладацькою діяльністю. Він удосконалює викладання курсу новітньої історії Центрально-Східної Європи, готує нових науковців, продовжує керівництво науковим колективом з виконання держбюджетних тем, є членом вченої ради Інституту історії, політології і міжнародних відносин, сумлінно ставиться й до обов'язків члена редакційної колегії “Вісника Прикарпатського університету. “Історія”, редакційної ради наукового й культурно-просвітницького краєзнавчого часопису “Галичина”, спеціалізованої вченої ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій зі спеціальностей “Історія” та “Етнологія”.

Петро Степанович Федорчак наділений особливим талантом працювати з людьми, перейматися їхніми труднощами, створювати умови для успішної роботи, водночас залишаючись принциповим та вимогливим до всіх і насамперед до себе. Колеги й учні Петра Степановича щиро вітають його з 80-річчям з дня народження і 50-річним ювілеєм науково-педагогічної діяльності в Прикарпатському університеті та бажають міцного здоров'я, творчої наснаги й невичерпної життєвої енергії.